

Erdemli’de İki Mezar Yapısı: Sinan Paşa Kümbeti ve Anonim Türbe*

Two Tombs in Erdemli: Sinan Pasha Tomb and Anonymous Mausoleum

Halil SÖZLÜ¹

Hasan ÇOLAKOĞLU²

Sorumlu Yazar/Corresponding Author

Doç. Dr. Halil SÖZLÜ

¹Mersin Üniversitesi

İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü,
Mersin, Türkiye

²Mersin Üniversitesi

Uzman, Dkt. Öğrencisi Mersin Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Mersin,
Türkiye

H.S. ORCID: [0000-0002-3100-486X](https://orcid.org/0000-0002-3100-486X)
e-mail: halilsozlu@mersin.edu.tr

H.Ç. ORCID: [0000-0001-5298-9728](https://orcid.org/0000-0001-5298-9728)
e-mail: hasancolakoglu3511@gmail.com

Başvuru/Submitted: 12.09.2024

Kabul/Accepted: 10.02.2025

Atıf: Sözlü, Halil; Çolakoğlu, Hasan, “Erdemli’de İki Mezar Yapısı: Sinan Paşa Kümbeti ve Anonim Türbe”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 8/1 (Haziran 2025): 36-53.

Citation: Sözlü, Halil; Çolakoğlu, Hasan, “Two Tombs in Erdemli: Sinan Pasha Tomb and Anonymous Mausoleum”, *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*, 8/1 (June 2025): 36-53.

Lisans/License:

Öz- Erdemli, Akdeniz Bölgesinde yer alan Mersin iline bağlı zengin kültür çevresine sahip bir kıyı kentidir. Bu çalışma içerisinde ele alınan Sinan Paşa Kümbeti ve Anonim Türbe Erdemli ilçe merkezinde bulunmaktadır. Mevcut halleri ile onarım geçirmiş olan yapılar, malzeme ve teknik açısından birbiriyle benzerlik göstermektedir. Yapılardaki farklılık ise üst örtü sistemleridir. Sanat tarihi terminolojisinde üzeri içeriden kubbe dışarıdan piramidal külahla örtülü olan mezar anıtlarına kümbet, içeriden ve dışarıdan kubbe ile örtülü olanlara türbe denilmiştir. Bu yüzden üst örtülerine göre Sinan Paşa eserine kümbet, Anonim ise türbe olarak adlandırılmıştır. Kümbet veya Türbe olarak tanımladığımız bu iki eser, Mersin ve çevresini ele geçiren Karamanoğulları ve Osmanlı dönemi mimari geleneğini sürdürmektedir. Eserlerin Erdemli’nin Türkleşmesini sağlayan eren veya askeri bir komutan adına inşa edildiği düşünülmektedir. Sinan Paşa Kümbet’inde kitabe olup, Anonim Türbe’nin üzerinde kitabe mevcut değildir. Bundan dolayı Anonim Türbe, başta Sinan Paşa Kümbeti olmak üzere diğer il ve ilçelerde bulunan yapılarla karşılaştırılıp dönemi hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır. Erdemli ilçe sınırlarında bulunan bu iki eserin, günümüzdeki durumunun tespit edilmesi ve değerlendirilmesinin gerekliliği bu makaleyi hazırlamamızda etkili olmuştur. Bunun yanı sıra bu iki mimari eserin Erdemli çevresinde sayıca az olan, Türk eserlerinden olmaları açısından da önemli olduğu aşikârdır.

Anahtar Kelimeler - Sanat Tarihi, Erdemli, Kümbet, Türbe, Karamanoğulları.

Abstract- Erdemli is a coastal city with a rich cultural environment in Mersin province, located in the Mediterranean Region. Sinan Pasha Tomb and Anonymous Mausoleum discussed in this study are located in Erdemli district center. The difference in the structures is the cover systems. In art history terminology, tomb monuments covered with a dome on the inside and a pyramidal cone on the outside are called tomb, while those covered with domes on the inside and outside are called mausoleums. Therefore, according to its upper covers, Sinan Pasha's work was called a tomb and Anonymous' was called a mausoleum. These two works, which we define as tomb or mausoleum, belong to the Karamanoğulları and the Ottoman period, who conquered Mersin and its surroundings. It is thought that the works were built in the name of a saint or a military commander who enabled the Turkification of Erdemli. There is an inscription on the Sinan Pasha Tomb, but there is no inscription on the Anonymous Mausoleum. For this reason, the Anonymous Mausoleum will be compared with the structures in other provinces and districts, especially the Sinan Pasha Tomb, and we will try to give information about its period. The necessity of determining and evaluating the current situation of these two works located within the borders of Erdemli district was effective in preparing this article. In addition, it is obvious that these two architectural works are important in terms of being one of the few Turkish works in their virtuous environment.

Keywords- Art History, Erdemli, Mausoleum, Tomb, Karamanoğulları.

* Bu makale, Mersin Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenen “Erdemli’deki Türk-İslam Dönemi Mimari Eserleri” adlı yüksek lisans tezi ve 2019-1-TP2-3434 No’ lu proje kapsamında üretilmiştir. Desteklerinden dolayı teşekkürler.

Yayın Tarihi	26 Haziran 2025
Hakem Sayısı	Ön İnceleme: Bir İç Hakem (Editör-Yayın Kurulu Üyesi) İçerik İncelemesi: Üç Dış Hakem
Değerlendirme	Çift Taraflı Kör Hakemlik
Benzerlik Taraması	Yapıldı-İntihal.Net
Etik Bildirim	ortacagarastirmalaridergisi@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. Her iki yazar eşit oranda katkı sunmuştur.
Finansman	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanır. https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr
Date of Publication	26 June 2025
Reviewers	Single Anonymized - An Internal (Editor board member) Double Anonymized - Three External
Review Reports	Double-blind
Plagiarism Checks	Yes – İntihal.Net
Complaints	ortacagarastirmalaridergisi@gmail.com
Conflicts of Interest	The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest. Both authors contributed equally.
Grant Support	No funds, grants, or other support was received.
Copyright & License	Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0. https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr

EXTENDED ABSTRACT

Erdemli is a district of Mersin in the Mediterranean Region, surrounded by hills on the southern skirts of the Central Taurus Mountains. It was founded on the Erdemli Plain. It is surrounded by Mersin to the east, Silifke to the west, the Taurus Mountains to the northwest and the Mediterranean to the South. The history of Erdemli goes back to the 6th century BC. It has been under the rule of many civilizations including the virtuous Hittites, Persians, Seleucids, Romans, Byzantines, Arabs, Seljuks, Anatolian Seljuks, Karamanids and Ottomans. It is known that the Turks conquered this region, just as the Seljuks and Beyliks conquered many places in Anatolia after the Malazgirt victory in 1071, and also the Cilicia region. It is among the information that has reached us through sources that the Varsak Turkmens settled in Erdemli and its surroundings and that these places were called İç-il from the Seljuk period onwards. The Cilicia region eventually became the scene of struggle between the Karamanids and the Mamluks. Erdemli and its surroundings were often used as a place of refuge for the Karamanid Principality against the Ottoman Empire. It is not known where the name Erdemli comes from. In some sources, it is said that it was taken from a Turkmen tribe called "Erdemoğulları" who came from Kayseri

Uzunkaya in the 15th century. The dictionary meaning of Erdemli is "goodness and truth". Based on this, the Turkmen Bey in Erdem called the tribe's name "Erdemoğulları" and named the place where he wanted to stay permanently "Erdemli". In the 17th century, Evliya Çelebi, who passed through the region, said that Erdemoğulları lived here and Mersinoğulları lived in the future.

The Turkish word “türbe/kümbet”, which means “grave monument with a covered upper part”, comes from the Arabic word al terbetu (turb), which means “the upper surface of the earth, grave, cemetery”. As a general definition, the Seljuk tomb structure was called "kumbet" by the Turks, the Ottoman tomb structure was called "türbe" and the tomb structure belonging to other cultures was called "mausoleum". Erdemli, which has a rich historical past, is an important city in terms of hosting many immovable cultural heritage works built in different types. The tombs built in Anatolia during the Seljuk, Principalities and Ottoman periods have undergone changes (material, decoration, form) due to geographical, historical and cultural conditions. Despite this change, it has preserved its original form and is an extension of the old features in Iran and Azerbaijan and a continuation of the Iranian architectural tradition.

Sinan Pasha Tomb and Anonymous Mausoleum appear as two different structures that resemble each other. The kumbets or tombs that the Turks brought to architecture were generally built in polygonal, square and circular forms. The two tombs we discussed in this article are in a cubic structure with a square plan. Sinan Pasha Tomb has a square plan and is covered with a pyramidal cone, measuring 5.35x5.36 m. The building is accessed through the door on the east side. There are two square windows, one on each of the north and south facades. The western façade was kept simple and no openings were included. The Anonymous Mausoleum has a square plan measuring 3.28 x 3.30 m and is covered with a dome.

In addition to stone materials, a small number of tile pieces, wood and reused materials were used in the tomb. The entrance to the building is provided through the door at the south end of the west facade. There are two window openings on the south facade. The north and east facades are plain and do not include any openings. The only decoration in the building is the Seal of Solomon motif on the window arch on the south facade.

As a result, both works examined within the scope of the article have survived intact to the present day. These two important tomb monuments, which display the characteristics of the tomb tradition that we see many examples of in Anatolia, were built in the last periods of the Karamanids. Again, these two structures are important representatives of tomb architecture in the Cilicia region, historically known as the Cilicia region, which is today within the borders of the Mediterranean Region.

GİRİŞ

Tarihi M.Ö. VI. yüzyıla kadar inen Erdemli, başta Hititler, Persler, Selekoslar, Romalılar, Bizanslar, Araplar ve Selçuklular, Anadolu Selçuklu, Karamanoğulları ve Osmanlı dönemi olmak üzere birçok uygarlığın egemenliğine girmiştir.¹ Tarihi geçmişi zengin olan Erdemli, farklı türlerde inşa edilmiş pek çok taşınmaz kültürel miras bünyesinde barındırması açısından önemli bir kent konumundadır. Kentte kale, kilise, külliye, cami, türbe, çeşme, köprü, çamaşırhane, mezar taşları ve mezar anıtları gibi birçok türde kültür varlığı vardır. Kültürel varlığın bu kadar çeşitli ve zengin olduğu bir yerleşim yerinde kültür katmanları ve farklı medeniyetlere ait izlerin görülmesi kaçınılmazdır. Bu kültürel zenginliğin nedenlerinden biri de Erdemli'nin, Mersin ve Silifke arasındaki ticaret yolu üzerinde olan önemli bir liman kenti konumunda bulunmasıdır.

Mersin'in Toros Dağlarına sırtını dayayarak kurulan bir şehir olan Erdemli, birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Kent dokusunun birbirini takip eden eklemelerle günümüze gelen zengin tarihi geçmişi bugün de önemini korumaktadır. Ayrıca sahil kenti olmanın verdiği avantajı da kullanan ilçe, gelen turistlerin ilgisini ve dikkatini çekmektedir. Şehre gelen turistler, tarihi kalıntıları da ziyaret ederek kentin gelişimine ve tanıtımına katkı sağlamaktadır.

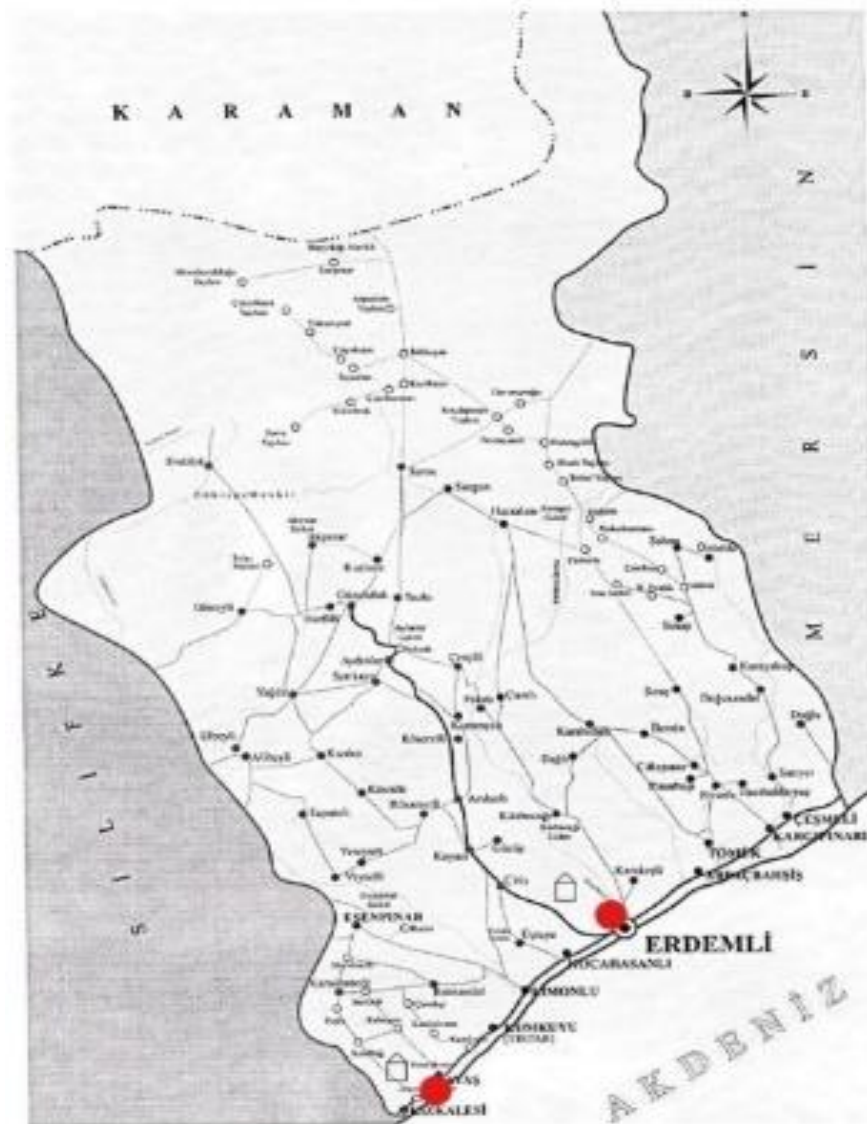
Bu çalışmada, Erdemli ilçe sınırlarında Türk – İslam dönemi mezar yapısı olarak sadece makalede ele alınan iki örnek bulunmaktadır. İlçede yalnızca bu iki örneğin tespit edilmiş olması, bu yapıların geçmişteki ve günümüzdeki durumlarının literatüre kazandırılma isteği çalışmanın hazırlanmasında önemli etken olmuştur. Bu eserlerden biri Erdemli - Silifke yolu üzerinde Ayaş Mahallesi'ndeki Sinan Paşa Kümbeti, diğeri merkeze bağlı mezarlık içerisindeki Anonim Türbe'dir. Her iki yapının geçirmiş olduğu evreler ve onarımlar sonucunda, günümüzdeki şekil ve özelliklerinin tanıtılması amaçlanmıştır ve tarihi bir sonuç çerçevesinde Türk mezar anıt geleneği içerisinde hangi dönemde yapılmış olduğu vurgulanmıştır. Ele alınan bu iki yapıdan Anonim Türbe hakkında Mehmet Tunçel'in bir çalışmasında bilgiler bulunurken, Sinan Paşa Kümbeti hakkında bilgiye ise O. Cezmi Tuncer'in *Anadolu Kümbetleri* isimli çalışmasında ulaşmak mümkündür. Çalışmamızın amaçlarından biri de bu iki mezar yapısının birlikte ele alınarak son durumları hakkında bilgi vermek ve bütüncül bir değerlendirme yapmaktır. İncelenen eserlerin tarihsel süreçleri, plan ve mimari tasvirleri yapılarak süsleme özelliklerine değinilmiştir. Bu tanımlamalar ışığında iki yapının değerlendirilmesi yapılarak nihai sonuca varılmıştır.

Anadolu'daki kümbet ve türbeler daha çok mütevazı ölçüde yapılmakla beraber ilk dönemlerde tuğla ve taş malzemeden yapılan kümbetler daha sonra yalnız taştan yapılmıştır.² Çalışma kapsamında incelenen iki türbe taş malzemeli olup mütevazı bir özellik göstermektedir. Türk - İslam mezar anıt terminolojisinde Selçuklu mezar yapısına kümbet, Osmanlı da mezar yapısına türbe, başka kültürlerle ait

¹ Ali Demirtaş, *İçel İli İncelemeleri* (Ankara: Ankara Yayıncılık, 1995), 173; Strabon, *Antik Anadolu Coğrafyası. Geographika: XI-XIII-XIV*, çev. Adnan Pekman, (İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2000), 254-255; Charles Texier *Küçük Asya: Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi* 3, çev. Ali. Suat, (Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, 2002), 477-478.

² Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1999), 153.

olana ise, anıt mezar, gibi adlar verilmektedir.³ Yapının üst örtüsüne göre, içeriden kubbe dışarıdan piramidal külahla örtülene kümbet, içeriden ve dışarıdan kubbe ile örtülene türbe denilmiştir. Başka bir ayrım ise kümbetlerde cenazelik, guruhane, kriptaya veya bodrum olarak adlandırılan bölümdür. Fakat kümbetlerin hepsinde cenazelik kısmı bulunmamaktadır. Bu bölümlerin ilk yıllarda Anadolu Selçuklu türbe/kümbetlerinde yer alırken daha sonraki yıllarda Beylikler ve Osmanlı mimarisinde çok rastlanılmayan durum olduğu görülmektedir. Bu bakımdan, kümbet ile türbe ayırımının en önemli işaretini örtü sisteminde aramak gerekmektedir.⁴ Her iki yapının bir alt katı olup olmadığı bilinmemekle birlikte, Erdemli bulunan iki yapının mimari tasviri üst örtüsüne göre yapılmıştır.

Şekil 1: Erdemli 'de Bulunan Türbelerin Harita Üzerindeki Yeri

³ Metin Sözen ve Uğur Tanyeli, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2001), 242.

⁴ Mustafa Cezar, *Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık*, (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1977), 305-308

1.Sinan Paşa Kümbeti

Yapı bugün Erdemli'ye bağlı Ayaş Mahallesi-Silifke karayolu üzerinde asri mezarlığın girişinde sağlam şekilde bulunmaktadır. Kümbetin üzerinde bulunan kitabeden hareketle, H. 920⁵ M. 1514⁶ yılında yapıldığı anlaşılmaktadır. Kitabe kapı kemeri üzerinde, kare formlu olarak taş malzeme ile iki satır halinde, satır araları cedvellerle ayrılmış, kabartma tekniği ve ta'lik yazı türü ile hakkedilmiştir (Fotoğraf. 1).

Metin:

- صاحبه سنان بك بن اقطاع

- بن احمد سنه عشره و تسعمائه

Okunuşu:

- bin Ahmed sene aşere tis'a mâe (H.920/ M.1514)

- Sahibühû Sinan Bey Bin Aktaş

Kitabe üzerinde yer alan Sinan bin Aktaş'ın kim olduğu bilinmemekle birlikte dönem içinde bölgede Karamanoğulları⁷, Turgutoğulları'nın⁸ ve sonrasında Osmanlı egemenliğine girmiştir. Bu türbenin de bu dönemlerin birinde yaşamış bir Paşa'ya ait olduğu düşünülmektedir.⁹ Bir rivayete göre ise, Erdemli 'de bulunan Sünni Ayaş ve Alevi Tahtacı aşiretleri Sinan Bin Aktaş'ı kendilerine ait bir

⁵ Kitabenin okunmasında bize yardımcıda bulunan, Marmara Üniversitesi Sanat Tarihi Bölüm Başkanı Prof. Dr. Abdülhamit Tüfekçioglu'na teşekkürlerimi sunarım.

⁶ Bizim okuduğumuz tarih dışında, farklı eserlerdeki okunan tarih için bkz. Ernst Diez değerleri; *Karaman Devri Sanatı* (İstanbul: 1950), 55; O. Cezmi Tuncer, *Anadolu Kümbetleri-2- Beylikler ve Osmanlı Dönemi* (Ankara: 1991), 230; O. Nuri Dülgerler, *Karamanoğulları Dönemi Mimarisi* (Ankara: 2006), Bu eserlerde geçen bilgiler bizle aynı tarihi doğrulamaktadır. Fakat Otto-Dorn, "Katharina, Islamische Denkmäler Kilikiens" *Jahrbuch Für Kleinasiatische Forschung Internationale Orientalistische Zeitschrift*, S. 2 (1952): 123; N. Çıplak, *İçel Tarihi* (Mersin: 2003), Ali Selçuk, "İki Ayrı Topluluk ve Ortak Bir Ata: Paşa Türbe Ziyareti" *Alevilik-Bektaşilik Araştırma Dergisi*, S.10 (Aralık 2014): 195-214. Adlı eserler ise farklı tarihi sonuçlar vermektedir.

⁷ Karamanoğulları, Anadolu'da vuku bulan Baba İshak isyanından sonra Ermenek-Mut yöresine yerleştirilmiş bir Türkmen boyu olup güçlü bir Anadolu beyliklerindendir. 1225'de I. Alaeddin Keykubad Ermenek ve çevresini fetih edince Güney kıyılarına Türkmenleri yerleştirmiştir. Özellikle bu Türkmen boylarından olan Karamanoğulları'nın egemenlik sahasına Gülnar, Silifke ve Anamur bölgesi girmiştir. 1256 yılında II. İzzeddin Keykavus ile IV. Kılıçarslan arasında çıkan taht kavgasından yararlanan ve beyliğe adını veren Karaman Bey beyliğinin temelini atmıştır. 1261 de Sulatan IV. Kılıçarslan tahta çıkınca, Karamanoğulları beyliğini kabul etmiştir. Selçukluların yıkılışı ile birlikte bağımsızlığını ilan eden Osmanlılarla hep bir çekişme içinde olmuş ve Osmanlılar Fatih zamanında 1474 yılında Karamanoğulları'nı kontrolü altına alarak, Karamanoğulları başına Kasım Bey'i tayin etmiş ve II. Beyazid'a bağlı olarak Silifke'de yaşamıştır. Onun ölümüyle birlikte Karamanoğullarının torunu olan Turgutoğulların'dan Mahmut Bey başa geçmiştir. Karamanoğulları tarihi için bkz. Şikari, *Karamanname*. Haz. M. Sözen -N. Sakaoğlu. (Karaman: Karaman Belediyesi Yayınları 2005); Faruk Sümer, "Karamanoğulları" *İslam Ansiklopedisi*, C. 24 (2001): 454-460.

⁸Turgutoğulları Orta Asya'dan gelmiş bir Türk boyu olup, özellikle Karamanoğulları ile kız alıp verme yoluyla akrabalık kurmuş ve onlarla yakın ilişki içinde olmuşlardır. Bu büyük boyunun, XVI. yüzyılda Akşehir ve Taşlık Silifke denilen bölgeye yerleşmiş oldukları bilinmektedir. Birçok kez Karamanoğulları ile birlikte Osmanlıya karşı hareket etmişlerdir. İstanbul'un fethinden 7 yıl sonra bu bölgeye gönderilen Gedik Ahmet Paşa tarafından Silifke ve çevresi tamamen Osmanlı egemenliğine girmiş ve bunun sonucunda bölge Larende'ye bağlanmıştır. Bu dönem içinde Karamanoğulları egemenliği son bulmuşken, Turgutoğulları'nın siyasi varlıklarını sürdürdüğü görülmektedir. Bu yıllardan sonra Turgutoğulları'nın ismi özellikle Osmanlı döneminde taht kavgalarına taraftar olmuştur. Bunlardan biri II. Beyazid zamanında çocuklarının tahtı ele geçirmek için mücadele yapan şehzade Ahmet'in tarafında, ikincisi ise 1568 yılında Kanunin şehzadelerinden Beyazıt'ın yanında yer almışlardır. Bölgede önemli bir siyasi etkinlik gösteren Turgutoğulları, önemli vakıf eserler bırakmıştır Bknz. ; O.Zeki, Oral, "Turgut Oğulları, Eserleri -Vakfiyeleri". *Vakıflar Dergisi* S.3 (2006): 31-64; Faruk Sümer "Turgutoğulları" *İslam Ansiklopedisi*, C. 41. (2012): 420-421.

⁹ O. Cezmi Tuncer, *Anadolu Kümbetleri-2-3 Beylikler ve Osmanlı Dönemi*, 230.

önder olarak görmüşlerdir. Sünni Ayaşlılara göre; Sinan bin Aktaş, Ermenilerle savaşırken şehit düşmüş ve onu kurtarıcı olarak görmüşlerdir. Alevi Tahtacılarına göre ise, Sinan bin Aktaş, Orta Asya'dan gelen erenlerden biri olup Anadolu'nun Türkleşmesine¹⁰ çalışmış ve kendilerine buranın yurt edilmesini sağlamıştır.¹¹ Türbenin tarihlendirilmesiyle ilgili, Ernst Diez "*Karaman Devri Sanatı*"¹² başlıklı kitabında ve O. Nuri Dülgerler "*Karamanoğulları Dönemi Mimarisi*"¹³ adlı çalışmasında türbenin Karamanoğulları döneminde yapıldığını belirtmiştir. O. Cezmi Tuncer "*Anadolu Kümbetleri 2-3 Beylikler ve Osmanlı Dönemi* isimli çalışmasında ise türbenin Osmanlı döneminde yapılmış olduğunu ve Osmanlıların bu egemenlik sırasında Karamanoğulları ve Turgutoğulları'ndan boşalan bu yerleri Adaloğulları'ndan Paşa Bey'e vermiş olduğunu belirterek türbenin de bu kişiye ait olduğunu söylemektedir.¹⁴ Fakat bölgenin Adaloğulları'na verilmesinin (1471) Fatih devrinde olduğu ve bu tarihten yaklaşık 43 yıl sonra türbenin yapılmış olduğu bilinmektedir.¹⁵ Bizce de yukarıda belirttiğimiz dönemler içerisinde türbenin tarihi göz önüne alındığında, bu tarihte Osmanlı egemenliğinde büyük bir tımar vâkfına sahip olan Turgutoğulları'nın zamanında yapılmış olduğu ve Karamanoğulları veya Adaloğulları'nın döneminde yapılmamış olmasıdır.¹⁶ Kitabede adı geçen Sinan Paşanın¹⁷ burada yatan kişi mi yoksa türbeyi yaptıran kişi mi olduğu belli değildir.

1.1. Plan ve Mimari Özellikleri

Bugün sağlam şekilde günümüze gelen yapının az da olsa onarım geçirmiş olduğu görülmektedir. 1914 yılından kalma bir fotoğrafta piramidal örtüsündeki kesme taşların olmadığı,¹⁸ 1971 veya 1977 yılları arasında kümbeti inceleyen Orhan Cezmi Tuncer, piramidal külahın kesme taş döşemelerinin yenilendiğini belirtmektedir.¹⁹ Ayrıca eserin, cephelerinde derzlerin yenilendiği, kapı ve pencerelerinde demir parmaklıkların son yıllarda yapılmış olduğu görülmüştür. İç kısmında ise, yine sıvaların sökülüp beden duvarlarının bir kısmının derz yapıldığı, üst örtüye geçiş sağlayan üçgen bingilerin onarıldığı tespit edilmiştir.

¹⁰ Her iki kültür de, bugün kümbette ritüellerini yaparak saygı gösterdiklerini belirtilirler.

¹¹ Ali Selçuk, "İki Ayrı Topluluk ve Ortak Bir Ata: Paşa Türbe Ziyareti", *Alevilik-Bektaşilik Araştırma Dergisi* S.10, (Aralık 2014): 195-214.

¹² Ernst Diez, *Karaman Devri Sanatı*, 55.

¹³ O. Nuri Dülgerler, *Karamanoğulları Dönemi Mimarisi*, 185.

¹⁴ O. Cezmi Tuncer, *Anadolu Kümbetleri-2-3 Beylikler ve Osmanlı Dönemi*, 230.

¹⁵ II. Mehmet'in Karaman diyarına yapmış olduğu hareketin ardından, Karamanoğlu Kasım ve Turgutoğulları'ndan Ömer Bey'in Osmanlı'ya karşı çetin bir mücadele yapmış ve sonunca Karamanoğulları ile birlikte Turgutoğulları'nın da siyasetine son verilmiş ve bunun sonucunda 1471 Ömer Bey'in vefatı ile de bölge Adaloğulları'ndan Sinan Bey'e verilmiştir. Faruk Sümer "*Turgutoğulları*" *İslam Ansiklopedisi*, C. 41. (2012): 421.

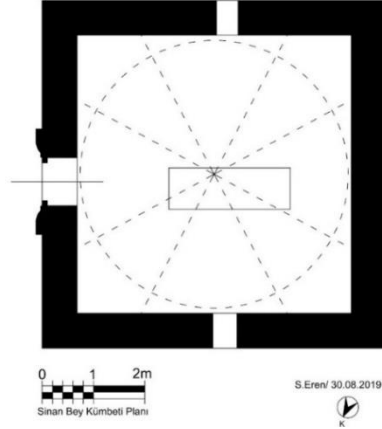
¹⁶ 1510'lu yıllardan sonra Turgutoğulları başında Musa, Mahmud, Mehmed beylerin olduğu ve büyük bir tımar verildiği geçer. Bu tarihlerde II. Beyazıt'ın oğulları arasındaki taht mücadelesinde Şehzade II. Ahmet'in yanında yer aldığı söylene de Turgutoğulları'nın bu mücadele de belli bir süre gidişata göre yön belirlemiş oldukları düşünülmektedir. Bu olaydan sonra da 1512 yılında tahta geçen Yavuz Sultan Selim döneminde Turgutoğulları'na bölgede iyi bir tımar verilmiş olduğunu görürüz. Bknz. Hamit Şafakçı "Turgutoğlu Musa Bey ve İlişkileri." *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* S. 38. (2024): 498-505.

¹⁷ II. Beyazıt'ın oğulları arasında çıkan mücadelede bölgenin beylerinin destek vermesi ile de bölgede bulunması düşünülen II. Ahmet'in vezirlerinden olan Yularkısı lakaplı Sinan Paşa'nın türbe yapımıyla herhangi bir bağlantısı olmadığıdır. Yularkısı Sinan Paşa için bknz. Ali Rıza Ayar "Hacıhamza Sinan Paşa Vakfıyesi (917/1511)." *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* S. 2 (2014): 45-48. O. Cezmi Tuncer de, Adaloğulları'ndan Paşa Bey'e ait olduğunu söylemektedir.

¹⁸ 1914, bölgeyi ziyaret eden Gertrude Bell'den alınmıştır.

¹⁹ Tuncer, *Anadolu Kümbetleri-2-3 Beylikler ve Osmanlı Dönemi*, 230

Eser, kare planlı ve piramidal bir külâhla örtülü olup, 5.35x5.36 m. ölçülerindedir. Yapıya doğu cephesinde bulunan kapı ile giriş sağlanmaktadır (Çizim.1). Kuzey ve güney cephelerde birer tane olmak üzere iki tane kare formlu pencere açıklığı bulunur. Batı cephe ise sağır tutularak hiçbir açıklığa yer verilmemiştir.

Çizim 1: Sinan Paşa Kümbeti Planı (S. Eren)

Kümbetin köşelerinde düzgün kesme taş, beden duvarlarında kaba yonu taş olmak üzere tamamen taş malzeme kullanılmıştır (Fotoğraf. 2,3,4). Ayrıca beden duvarlarının araları derz dolguludur.

Doğu cephesinde bulunan kapı açıklığı, küçük ölçekli dikdörtgen formlu basık kemerli olarak tasarlanmıştır. (Fotoğraf 5). Kapı, dıştan ters U şeklinde, iç bükey ve dış bükey silmelerle sınırlanmıştır. Basık kemerin üst kısmında kare formlu taş malzeme üzerinde kitabesi mevcuttur. Büyük ihtimalle kapı silmeleri ve kitabesi sonradan yeşil renkte boyanmıştır (Fotoğraf 6).

Üst örtü, dıştan piramidal bir külâhla örtülü olup, içten kubbe ile örtülüdür. Beden duvarından piramidal külâha sekizgen bir kasnakla geçiş sağlanmaktadır. Kasnağın dört köşesi de üçgen biçimde aşağı doğru pahlandırılarak köşeler yumuşatılmıştır. Kasnağın yüzeyleri sonradan yeşil renge boyanmıştır (Fotoğraf 7).

Doğu cephede bulunan, sonradan yapılmış demir parmaklı kapıdan iç kısma girilmektedir. Türbe'nin iç kısmına girildiğinde kullanılan malzemelere bakarak yapının bir onarım geçirdiği anlaşılmaktadır. Kuzey duvarı sıvanmış olan türbenin diğer duvarlarında kaba yonu taş malzeme kullanıldığı görülmekte olup taş araları da derz ile dolguludur. Kubbeye geçişler dört köşede bulunan ve yerden başlayan üçgen bingilerle sağlanmaktadır. İç kısmın ortasında bulunan sanduka 2.37 m. uzunluğunda ve şahidesizdir (Fotoğraf 8). Yapıda herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Fotoğraf 1: Sinan Paşa Kümbeti Giriş Kapısı Üzerinde Bulunan Kitabeden Detay

Fotoğraf 2: Sinan Paşa Kümbeti Eski Görüntü (Gertrude Bell, 1914)

Fotoğraf 3: Sinan Paşa Kümbeti Güney Cephe Genel Görünüş

Fotoğraf 4: Sinan Paşa Kümbeti Kuzeybatı Köşeden Görünüş

Fotoğraf 5: Sinan Paşa Kümbeti Doğu Cepheden Genel Görünüşü

Fotoğraf 6: Sinan Paşa Kümbeti Giriş Kapısı Görünüşü

Fotoğraf 7: Sinan Paşa Kümbeti Üst Örtü Külâh Görünüşü

Fotoğraf 8: Sinan Paşa Kümbeti İç Kısımdan Görünüş

2. Anonim Türbe

Eser, Erdemli kaymakamlığına 3 km uzaklıkta, Türbe Mahallesinde bulunan kabristan içerisinde yer almaktadır. Yapı üzerinde, inşa tarihini belirten veya onarım geçirdiğini gösteren herhangi bir kitabe rastlanılmamıştır. Bugün yöre halkı tarafından 1750 yılında yapılmış “Hüseyin Bey Türbesi” olarak adlandırılmaktadır.²⁰ Burada adı geçen Hüseyin Bey’in, Turgutoğulları’nın üst beylerinden olan Pir Hüseyin Bey²¹ veya Erdoğan Bey’in oğlu olan Pir Hüseyin Bey²² mi olduğu akla gelmektedir.

²⁰ Edinilen bilgiye göre, bugünkü Erdemli ilçe merkezinde Ermeni ve Rumlar yaşamaktaydı; Yörükler ise daha çok dağ bölgelerinde yaşırdı. Dağ bölgelerinde kuraklık olunca merkez Erdemli’ye inmişlerdir. Burada yaşayan Ermeniler ve Rumlar buna izin vermeyince aralarında sorun çıkar. Bunun üzerine, meselenin çözümü için Erdem Bey adında üst bir yönetici Karaman’dan Yüzbaşı Hüseyin Bey komutasındaki 200 kişilik süvariye olayı çözmesi için buraya gönderir. Bu olay sırasında Yüzbaşı Hüseyin Bey ve yanında bulunan 5 asker şehit düşer. Bunun üzerine Yüzbaşı Hüseyin Bey için buraya halk tarafından 1750 yılında türbe yaptırıldığı söylenir. Fakat arazi çalışmamızda Türbe etrafında şehit düşen 5 askerin mezarına rastlanılmamıştır. bkz. Yanar, Ahmet. *Erdemli’ye Dair*. (Erdemli: Erdemliler Dayanışma Yardımlaşma ve Kültür Yayınlar Derneği Yayını, 2009), 18.

²¹ Hüseyin Bey, Turgutoğulları’dan Emir Şah’ın oğludur. Pir Hüseyin Bey Karamanoğlu II. Alâeddin ve II. Mehmed Bey dönemlerinde ordu komutanı, II. İbrahim Bey Döneminde de sultanın vekili ve ordular başkomutanı olarak görev yapmıştır. Pir Hüseyin’in ne zaman öldüğü bilinmemekle birlikte 1431 yılında kendi sağ iken yaptırılmış türbenin vakfiyesinde ölümü 1448 yılı geçmektedir. Turgutoğulları beyleri arasında en çok eser vermesi ile de önemli bir yeri bulunmaktadır. Şükrü Taşdelen, “Vakfiyelere Göre Beylikler Dönemi Turgutoğulları”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi., (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2019).

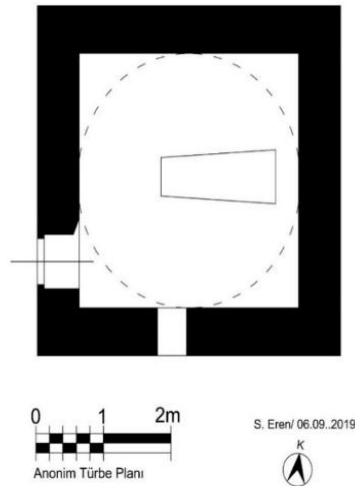
²² 898 /1493 Tarihli Vakıfta ismi geçmektedir. O.Zeki, Oral, “Turgut Oğulları, Eserleri –Vakfiyeleri”. *Vakıflar Dergisi* S.3 (2006): 31-64; 62-63 Şükrü Taşdelen, “Vakfiyelere Göre Beylikler Dönemi Turgutoğulları”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi., (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2019).

Mehmet Tunçel, türbenin yapı tarzı ile tarih sınırlarını belirleyici üslup ve süsleme nitelikleriyle verilen 1750 yılına ait olmadığı, Anadolu Türk mezar anıtlarının genel gelişim çizgisi itibariyle XV. yüzyılın ikinci yarısında Karamanoğulları yapı geleneğine ait olduğunu belirtmiş, Hüseyin Bey'den hiç bahsetmemiş ve türbeyi de “Anonim Türbe” olarak adlandırmıştır.²³ XV. veya XVI. yüzyıl, Karamanoğullarının Erdemli ve çevresindeki mücadelesinde yanında bulunan Turgutoğulları ile birlikte hareket ettiği bilinmektedir. Bu bilgiler ışığında biz de yapının, göstermiş olduğu mimari form ve malzeme özelliklerinden hareketle, ayrıca Karamanoğulları döneminde inşa edilmiş olan diğer türbelerle mukayese edildiğinde yapının Karamanoğulları döneminde inşa edilmiş olduğunu düşünmekteyiz.

1.2. Plan ve Mimari Özelliği

Defineciler tarafından daha önce hasar görmüş olan yapı, günümüzde onarım geçirmiştir. 2013-2015 yılları arasındaki onarımında türbenin, dört köşesinde bulunan prizmatik üçgenlerin katkı malzemeli kireç sıva ile yenilendiği, bu üçgenlerin alt kısmında bulunan saçakların yeniden yapıldığı, kubbe kasnağının eksik yerlerinin tamamlandığı ve üst örtünün sıva dolgulu moloz taşla yenilenmesi yapılmıştır. İç kısımda ise duvarlarda derz kullanılmasıyla dolguların kapatılması, üçgen bingilerin onarılması ve zeminin fayans ile kaplanması yapılmıştır.

Onarım görmüş olan yapı günümüzde, 3.28x3.30 m. ölçülerinde kare planlı olup kubbe ile örtülüdür. (Çizim 2). Türbede; taş malzemenin yanı sıra, ahşap ve devşirme az da olsa kiremit parçası veya pişmiş kırmızı toprak, malzeme kullanılmıştır.

Çizim 2: Anonim Türbe Planı (S. Eren)

Yapının cephelerinde kaba yonu taş, aralarında moloz taş ve yer yer iri kesilmiş düzgün kesme taş malzeme kullanılmıştır. Yapıya giriş batı cephenin güney ucunda bulunan kapıdan sağlanır. Güney

²³ Mehmet Tunçel, “Erdemli’de Anonim Bir Türbe,” içinde Ortaçağ’da Anadolu-Prof. Dr. Aynur Durukan’a Armağanı, ed. Nermin Şaman (İstanbul: Doğan Reklam Tanıtım Ltd. Şti, 2002), 547-477.

cephede iki pencere açıklığı mevcuttur. Kuzey ve doğu cepheler sağır olup herhangi bir açıklığa yer verilmemiştir (Fotoğraf 9-10).

Yapının güney cephesinde iki katlı pencere düzeni görülmektedir. Bu pencerelerden alttaki sivri kemerli açıklığa sahiptir. Üst kat pencere daha küçük ölçekli olup dikdörtgen formudur. (Fotoğraf 11). Bu sivri kemerin her iki tarafında Mühr-ü Süleyman motifi mevcut olup (Çizim 3 - Fotoğraf 12), sol tarafındaki tamamen tahrip olmuştur. Yapıda bulunan tek süsleme unsuru olması açısından önemlidir.

Batı cephenin güney köşesinde bulunan kapı açıklığı, yekpare bir taşla oluşturulmuş basık kemerli, dikdörtgen formlu küçük ölçekli sade şekilde tasarlanmıştır. Kemer, yanlarda bulunan taş sövelere oturturulmuştur (Fotoğraf 13).

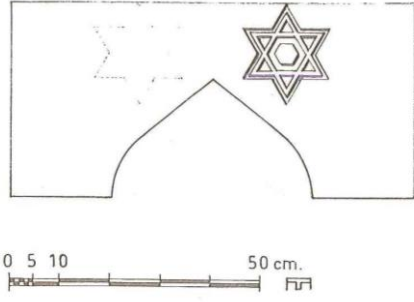
Türbenin cephesi, sekizgen bir kasnakla nihayetlenmiştir. Devşirme taşların peş peşe dizilmesi ile sekizgen kasnak iç bükey şeklinde tasarlanmıştır.²⁴ Yapının köşeleri, meyil vermek suretiyle üstleri kiremit parçaları ve moloz taş sıva ile karıştırılarak prizmatik üçgenlerle örtülmüştür. Bu üçgenlerin altlarında iki sıra halinde, devşirme kiremit parçası²⁵ veya kırmızı toprakla yapılmış; seyrek şekilde, testere ağızlı kirpi saçaklar bulunur (Fotoğraf 14).

Yapı, moloz taş malzemeyle güneye doğru meyilli bir şekilde örtülüdür. (Fotoğraf 15). Tunçel aslında yapının dıştan bir külahla örtülü olduğunu, ancak külahın günümüze ulaşmadığını belirtmektedir. Öte yandan yapı ve tarzı bakımından Sinan Paşa Türbesi'ne benzerliği açısından bu tezi destekler niteliktedir (Çizim 4).

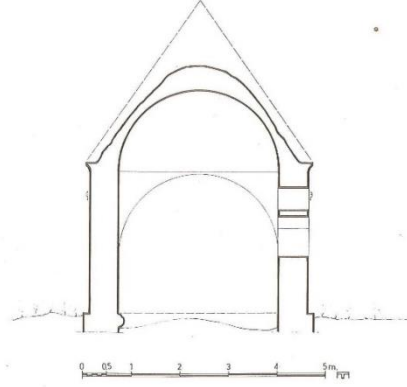
Batı cephede bulunan sonradan eklenmiş demir bir kapıdan içeriye yüksek ve genişçe tutulmuş eşikten, bir basamakla geçilir. Kapı zeminden yüksekte olup tavanında beş sıra ahşap hatıl bulunur. İç kısım duvarlara açılmış yuvarlak delikler ve güney duvarında bulunan dikdörtgen formlu iki pencereyle aydınlatılır. Ortada bulunan sanduka orijinal olmayıp sonradan yapılmıştır. Duvarlar kaba yonu taş ve moloz taş yanı sıra derz dolguludur. Zemin ise bugün fayans döşelidir (Fotoğraf 16). İçerisinde herhangi bir süsleme unsuruna rastlanılmamıştır.

²⁴ Kasnağı oluşturan içbükey taşların yapının ana malzemesinden farklılık göstermesi yanı sıra, yakın çevrede bulunan antik kent yapı ve kiliselerde yoğun olarak kullanıldığını görmekteyiz. Bunlar, Alahan Manastırı, Korikos Kalesi gibi yapılar sayılabilir.

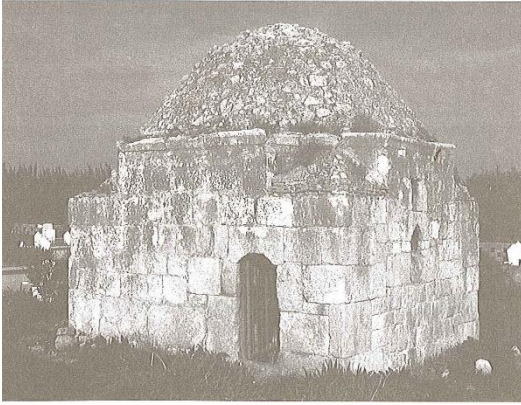
²⁵ Yaptığı çalışma esnasında Mehmet Tunçel bu kiremit parçalarının yere düştüğünü söylemekte ve ayrıca bu kiremitlerin 3-5 yüzyıla ait kiremitlerine benzediğini belirtmektedir. Bu düşen parçaların, 2015 yılında yapılan onarımla aslına uygun şekilde yapılmış olduğu görülmüştür.

Çizim 3: Anonim Türbe Mühr-ü Süleyman Süsleme Çizim Detay

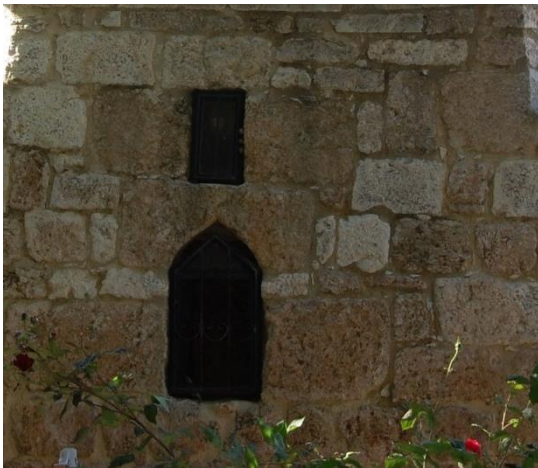
Çizim 4: Anonim Türbe Kesiti (M.Tunçel'den 2002)

Fotoğraf 9: Anonim Türbe Eski Görünüşü (Tunçel, den, 2000)

Fotoğraf 10 Anonim Türbe Doğu Cephe Görünüşü

Fotoğraf 11. Anonim Türbe Güney Cephe Görünüşü

Fotoğraf 12. Anonim Türbede Bulunan Mühr-ü Süleyman Motifi

Fotoğraf 13: Anonim Türbe Giriş Kapısı Görünüşü

Fotoğraf 14: Anonim Türbe Köşe Üçgen Geçiş Detay

Fotoğraf 15: Anonim Türbe Üst Kubbesinden Detay

Fotoğraf 16: Anonim Türbe Güney İç Kısmından Genel

Görünüşü

KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

Sinan Paşa Kümbeti ve Anonim Türbe birbirine benzeyen iki farklı yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Türklerin mimariye kazandırmış olduğu kümbet veya türbeler genelde çokgen, kare ve dairesel planlı olarak tasarlanmıştır. Makalede ele aldığımız iki türbe de kare planlı kübik bir yapıdır. Bu tarz kare planlı, külahla örtülü veya prizmatik üçgenle geçilen poligonal kasnaklı yapıların genelde veli ve şeyhlere ait mezar yapılarında tercih edildiği görülmektedir.²⁶ Karamanoğulları yapısı olan Ermenek Gargara Karamanlar Türbesi²⁷, Anamur Bozyazı Gürlevik Türbesi²⁸, Silifke Kızılgeçit,

²⁶ Hakkı Önkal, "Türbeler," içinde *Anadolu Selçuklu Beylikleri Dönemi Uygarlıkları*, ed. Peker Ali ve Bilici Kenan (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006), 350-369.

²⁷ Tunçel, *Anadolu Kümbetleri-2-3 Beylikler ve Osmanlı Dönemi*, 55-162

²⁸ O. Nuri Dülgerler, *Karamanoğulları Dönemi Mimarisi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2006), 160.

Arapbaba Türbesi (?),²⁹ Moğoltay Türbesi (XVI. yy.)³⁰, Aksaray Pir Ali Türbesi (1538)³¹ ve Turgutoğulların türbesi olan 1894 yılında yenilenmiş olsa da plan açısından Turgutlu Türbesi³² olmak üzere Seydişehir’de bulunan Rüstem Bey Türbesi³³ ile benzerlik gösterir.

Anadolu’da birçok türbede var olan kare planlı küttleden, üst örtüye geçişleri sağlayan üçgen geçişler her iki yapıda farklı bir özellik gösterir. Sinan Paşa Kümbetinde kasnağın her köşesi üçgen bir şekilde aşağı doğru pahlanmıştır. Bu açıdan Mut Küçük Kümbet (XIV-XV. yy)³⁴, Ankara Polatlı Hacıtuğrul Kümbeti (1390)³⁵, Kayseri Alaca Kümbet (XIV. yy.)³⁶, Kırşehir’de yer alan Caca Bey³⁷ ve Beypazarı’nda konumlanan Boğaz Kesen türbeleriyle (XV. yy)³⁸ aynı özelliktedir. Anonim Türbe’nin köşelerinin prizmatik üçgenle örtülü olması hasebi ile Kayseri Melikgazi Türbesi (XII. yy sonu)³⁹, Konya Şücaeddin Türbesi (1348)⁴⁰, Karaman Kaya Halil Kümbeti (XIV. yy.)⁴¹, Konya Fakih Dede Kümbeti (1456)⁴², Karaman İbrahim Bey Kümbeti (1432)⁴³, Antalya Abdal Musa Kümbeti (1380)⁴⁴ ve Mersin Camili (Gökçeli) Köyü Camisi (XIV. yy)⁴⁵ ile benzer özellikleri taşımaktadır.

Üst örtü sistemi olarak Sinan Paşa Türbesi piramidal külahla, Anonim Türbe ise bugün moloz taşla yapılmış kubbeyeyle örtülüdür. Fakat bu kubbenin bir iç örtü olabileceği ve ilk yapılışında Sinan Paşa Türbesi’nde olduğu gibi, piramidal bir külahla örtülü olduğu düşünülmektedir. Karamanoğulları dönemine ait Konya Fakih Dede Türbesi (1456)⁴⁶ ve Ulaş Baba Türbesi (XIV.yy)⁴⁷ de piramidal külahla örtülü olması bakımından benzerlik göstermektedir.

Sinan Paşa Türbesi’nde kitabe olmasına rağmen farklı okumalar yapılmıştır. Mustafa Necati Çıplak, “*İçel Tarihi*” isimli eserinde 1220 olarak, Ali Selçuk, “*İki Ayır Topluluk ve Ortak Bir Ata: Paşa Türbe Ziyareti*” başlıklı makalesinde 1312 olarak okumuştur. Bizim okumalarımızdan ise; Diez-Aslanapa-Koman, “*Karaman Devri Sanatı*”, Orhan Cezmi Tuncer “*Anadolu Kümbetler-2*” ve Osman

²⁹ Hasan Çolakoglu, “*Erdemli’deki Türk-İslam Mimari Eserleri*”, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, (Mersin Üniversitesi, 2021).

³⁰ Nuri Gündoğdu, “*Silifke’deki Türk Dönemi Mimari Eserleri*,” Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, (Karabük: Karabük Üniversitesi, 2019).

³¹ Dülgerler, *Karamanoğulları Dönemi Mimarisi*, 160.

³² Oral, “Turgut Oğulları, Eserleri –Vakfiyeleri,” 32.

³³ Oral, “Turgut Oğulları, Eserleri –Vakfiyeleri,” 50.

³⁴ Murat Dayar, “Mersin-Mut’taki Mimari Eserler,” Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2017).

³⁵ Tunçel, *Anadolu Kümbetleri-2-3 Beylikler ve Osmanlı Dönemi*, 25.

³⁶ Tunçel, *Anadolu Kümbetleri-2-3 Beylikler ve Osmanlı Dönemi*, 45.

³⁷ Lokman Tay, “Kırşehir (Merkez) Türbeleri,” Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, (Ankara Gazi Üniversitesi, 2010).

³⁸ Tolga Bozkurt, *Beypazarı’ndaki Türk Devri Yapıları* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2004), 124.

³⁹ Esra Gündoğan, “Kayseri Pınarbaşı İlçesindeki Türk Dönemi Mimari Anıtları,” Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, (Erciyes Üniversitesi, 2015).

⁴⁰ Dülgerler, *Karamanoğulları Dönemi Mimarisi*, 143

⁴¹ Dülgerler, *Karamanoğulları Dönemi Mimarisi*, 165

⁴² Dülgerler, *Karamanoğulları Dönemi Mimarisi*, 179.

⁴³ Tunçel, *Anadolu Kümbetleri-2-3 Beylikler ve Osmanlı Dönemi*, 143.

⁴⁴ Tunçel, *Anadolu Kümbetleri-2-3 Beylikler ve Osmanlı Dönemi*, 156

⁴⁵ H. Sibel Ünal, “Mersin’de XIV. Yüzyılda Bilinmeyen İki Yapı: Camili (Gökçeli) Köyü Merkez Camisi ve Türbesi”, *Turkish Studies- İnternational Periodical For The Languages, Literature and History Of Turkish Or Turkic*, Turkish Studies Dergisi S. 2 (2012): 3151-3167.

⁴⁶ N. Şaman Doğan, *Karamanoğulları Dönemine Ait Bir Yapı: Konya Fakih Dede Türbesi*, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları, C.11, S. 11, 2009, s. 93.

⁴⁷ İpek İpekçioğlu, *Konya’da Karamanoğulları Dönemi Mimari Eserleri*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, (Hacettepe Üniversitesi 2022), s.215.

Nuri Dülgerler “*Karamanoğulları Dönemi Mimarisi*” isimli çalışmalarında geçen tarihle aynı olup H.920 M.1514 tarihine ulaşılmıştır. Anonim Türbe’de herhangi bir kitabeye rastlanmamıştır. Ayrıca 17. Yüzyılda bölgeye gelen Evliya Çelebi Erdemli ’den Karataş olarak ve Erdemoğulların’dan bahsetse de, bu iki yapıdan söz etmemiştir.⁴⁸ Mersin çevresinde ve Anadolu’daki diğer benzer örneklerle yapılan kıyaslama sonrasında plan ve form bakımından benzerlik gösterdiği yapılarla, kuvvetle muhtemel aynı dönemde yapıldığını düşünmekteyiz. Bunu destekleyen başka bir kanıt ise türbe üzerinde yer alan Süleyman Mührüdür. Bu mühür, Türklerin severek kullandığı geometrik bir süslemedir. Konya Karatay Medresesi (1251)⁴⁹ Teke Beyi Mehmet Bayrağında⁵⁰, Niğde Sungur Bey Türbesi (1335)⁵¹, Malatya Ulu Camii (1247)⁵² Erdemli ’de bulunan Şeykem Camii’nin mihrabında (XV. yy)⁵³, Barbaros Hayrettin Paşa Sancağındaki⁵⁴ yapılarda görülmektedir.

Sinan Paşa Türbesinde herhangi bir süslemeye rastlanmamıştır. Tek hareketlilik giriş kapısını ters U şeklinde çevreleyen silme özelliğidir. Bu benzerliği ile Mut Küçük Türbe (XIV. yy)⁵⁵ ve Mersin Camili (Gökçeli) Köyü Camii (XIV. yy)⁵⁶ kapılarında da karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak; makale kapsamında incelenen her iki eser de bugün sağlam şekilde günümüze kadar gelebilmiştir. Anonim Türbe Mehmet Tunçel tarafından 2002 yılında yayımlanan bir makalede değerlendirilmiştir. Çalışmamızda hem Anonim Türbe hem de Sinan Paşa Kümbeti birlikte incelenerek değerlendirilmiş, iki yapının Anadolu ve Anadolu dışındaki benzer örnekleriyle mukayesesi yapılmıştır. Anadolu’da bulunan kümbet/türbe gibi coğrafi, tarihi ve kültürel şartları doğal olarak usule getirdiği nispet, şekil, malzeme ve süsleme yeniliklerine rağmen asıl şeklini muhafaza eden, İran ile Azerbaycan’daki eski özelliklerin uzantısı ve İran mimari⁵⁷ geleneğinin bir devamıdır.⁵⁸ Anadolu’da birçok örneğini gördüğümüz kümbet/türbe geleneği özelliklerini gösteren bu iki yapıdan biri olan Sinan Paşa’nın XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde Osmanlı egemenliği altında Karamanoğulları mimari özelliklerini gösteren Turgutoğulları tarafından, Anonim Türbenin ise XIV. yy da Karamanoğulları egemenliği sırasında yapıldığı düşünülmektedir.⁵⁹ Her iki yapı, bölgeyi egemenliği altına alan Karamanoğulları ve Osmanlı dönemi türbe mimarisini yansıtan ve bu geçişi sağlayan Anadolu yapılarındandır. Yine bu iki yapı türbe

⁴⁸ Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi* 9, çev. Yücel Dağlı ve S. Ali Kahraman, (İstanbul: Yapı kredi Yayınları, 2005), 351.

⁴⁹ Gönül Öney, *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1992), 116.

⁵⁰ Zafer Ertaş, “Antalya Bölgesi Bir Grup Mezar Taşı Üzerindeki Yorumlar”, *Sanat Tarihi Yıllığı* 12, (Kasım 1983), 21- 33.

⁵¹ Mehmet Özkarcı, *Niğde’ de Türk Mimarisi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2001), 139.

⁵² Arık, M. O. “Anadolu Selçuklu Toplum Hayatında Çini,” içinde *Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı* ed. Gönül Öney ve Zehra Çobanlı (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2007), 43.

⁵³ Halil Sözlü ve Hasan Çolakoğlu, “Erdemli’de Bulunan Türk Dönemi Camileri”, içinde *İstiklalın 100. Yılında Mersin* ed. İbrahim Bozkurt, Hakan Akdağ ve Abdullah Elcan, (Mersin: Eğitim Yayın, 2022), 439-521.

⁵⁴ İdil Türel, “*Türk Sanatında Altı Köşeli Yıldız*”. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, (İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2006)

⁵⁵ Murat Dayar, “*Mersin-Mut’taki Mimari Eserler*,” 44

⁵⁶ Ünal, “Mersin’de XIV. Yüzyılda Bilinmeyen İki Yapı: Camili (Gökçeli) Köyü Merkez Camisi ve Türbesi,” 3151-3167

⁵⁷ Bu yapılara benzer en iyi örnek Maraga’da bulunan 1147 tarihli Kümbet-i Surh, Yarı Kümbet (11. yy), Kümbeti Gaffariye (1328), verilebilir. Bknz. Cezar, *Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık*, 313,332,338.

⁵⁸ Hakkı Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*. (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 1996), 6.

⁵⁹ Şikari. *Karamanname*. çev. Metin Sözen ve Necati Sakaoğlu, (İstanbul: Karman Valiliği Karaman Belediyesi, 2005); M.C. Şahabettin Tekindağ. Silifke. *Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. 2, (1971): 140-168.

mimarisinin, tarihteki adıyla Kilikya bölgesinde, günümüzde Akdeniz Bölgesi sınırlarında kalan önemli temsilcileridir.

KAYNAKÇA

- Arık, M. Oluş. "Anadolu Selçuklu Toplum Hayatında Çini." içinde *Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*, ed. Gönül Öney ve Zehra Çobanlı, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2007.
- Aslanapa, Oktay. *Türk Sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1999.
- Ayar, A. Rıza. "Hacıhamza Sinan Paşa Vakfiyesi (917/1511)." *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* S. 2 (2014): 41-73.
- Bozkurt, Tolga. *Beyazır'ndaki Türk Devri Yapıları*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2004.
- Cezar Mustafa. *Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1977.
- Çelebi, Evliya. *Evliya Çelebi Seyahatnamesi* 9. çev. Yücel Dağlı ve S. Ali Kahraman, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005.
- Çolakoğlu, Hasan. "Erdemli'deki Türk-İslam Mimari Eserleri." Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi, 2021.
- Daş, Ertan. *Erken Dönem Osmanlı Türbeleri*. İstanbul: Gök Kubbe Yayınları, 2007.
- Dayar, Murat. "Mersin-Mut'taki Mimari Eserler." Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 2017.
- Doğan, Nermin Şaman. Karamanoğulları Dönemine Ait Bir Yapı: Konya Fakih Dede Türbesi, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, S.11, (2009): 91-108.
- Demirtaş, Ali. *İçel İli İncelemeleri*. Ankara: Ankara Yayın, 1995.
- Dorn, K. Otto. "Islamische Denkmäler Kilikiens". *Jahrbuch Für Kleinasiatische Forschung Internationale Orientalistische Zeitschrift* S. 2, (1952):113-126.
- Ernst, Diez, *Karaman Devri Sanatı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1956.
- Ertaş, Zafer. "Antalya Bölgesi Bir Grup Mezar Taşı Üzerindeki Yorumlar." *Sanat Tarihi Yıllığı* S. 12, (Kasım 1983): 21- 33.
- Gündoğan, Esra. "Kayseri Pınarbaşı İlçesindeki Türk Dönemi Mimari Anıtları." Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi., 2015.
- Gündoğdu, Nuri, "Silifke'deki Türk Dönemi Mimari Eserleri." Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi., Karabük Üniversitesi, 2019.
- İpekçioğlu, İpek. *Konya'da Karamanoğulları Dönemi Mimari Eserleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2022.
- Oral, M. Zeki. "Turgut Oğulları, Eserleri-Vakfiyeleri." *Vakıflar Dergisi* S. 3, (2006): 31-64
- Öney, Gönül. *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1992.
- Önkal, Hakkı. *Anadolu Selçuklu Türbeleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 1996.
- Önkal, Hakkı. "Türbeler." içinde *Anadolu Selçuklu Beylikleri Dönemi Uygarlıkları*, ed. Peker Ali ve Bilici Kenan. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2006.
- Özkarcı, Mehmet. *Niğde'de Türk Mimarisi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2001.
- Selçuk, Ali. "İki Ayrı Topluluk ve Ortak Bir Ata: Paşa Türbe Ziyareti." *Alevilik-Bektaşilik Araştırma Dergisi* S. 10, (Aralık 2014): 195-214.

- Strabon, *Antik Anadolu Coğrafyası. Geographika: xii-xiiii-xiv.* çev. Adnan Pekman. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2000.
- Sözen, Metin ve Tanyeli, Uğur. *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü.* İstanbul: Remzi Kitabevi, 2001.
- Sözlü, Halil ve Çolakoğlu, Hasan. “Erdemli’de Bulunan Türk Dönemi Camileri”, *İstiklalin 100. Yılında Mersin*, ed. İbrahim Bozkurt, Hakan Akdağ ve Abdullah Elcan, Mersin: Eğitim Yayınları, 2022.
- Sümer, Faruk. “Turgutlular” içinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 41. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, (2012): 420-421.
- Sümer, Faruk. “Karamanoğulları” içinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 24. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, (2001): 454-460.
- Şafakçı Hamit. "Turgutoğlu Musa Bey ve İlişkileri." *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* S. 38. (2024): 491-511.
- Şikari. *Karamanname.* çev. Metin Sözen ve Necati Sakaoğlu, İstanbul: Karman Valiliği Karaman Belediyesi, 2005.
- Taxier Charles. *Küçük Asya: Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi* 3. çev. Ali. Suat. Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, 2002.
- Taşdelen, Şükrü. “Vakfiyelere Göre Beylikler Dönemi Turgutoğulları”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi., Necmettin Erbakan Üniversitesi 2019.
- Tekindağ, M.C. Şahabettin . Silifke. *Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. 2, (1971): 140-16.
- Tunçel, Mehmet. “Erdemli’ de Anonim Bir Türbe.” içinde *Ortaçağ’ da Anadolu-Prof. Dr. Aynur Durukan’a Armağanı*, ed. Nermin Şaman İstanbul: Doğan Reklam Tanıtım Ltd. Şti, 2002.
- Tunçer, O. Cezmi. *Anadolu Kümbetleri-2-3 Beylikler ve Osmanlı Dönemi.* İstanbul: Sevinç Matbaası, 1991.
- Tay, Lokman. “*Kırşehir (Merkez) Türbeleri.*” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi., Ankara Gazi Üniversitesi, 2010.
- Türel, İdil. “*Türk Sanatında Altı Köşeli Yıldız*”. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi., Marmara Üniversitesi, 2006.
- Ünal, H. Sibel. “Mersin’de XIV. Yüzyılda Bilinmeyen İki Yapı: Camili (Gökçeli) Köyü Merkez Camisi ve Türbesi,” *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History Of Turkish Or Turkic*, Turkish Studies Dergisi S. 2 (2012): 3151-3167.
- Yanar, Ahmet. *Erdemli’ ye Dair.* Erdemli: Erdemliler Dayanışma Yardımlaşma ve Kültür Yayınlar Derneği Yayını, 2009.